

Zondag 26 maart 2017

Oecumenische Streekgemeente Kortenhoef

Muziek

Welkom, ontsteken van het licht

Aanvangslied: 977:1,2,5 (Ga uit, o mens)

Bemoediging: (H. Oosterhuis / T. Löwenthal)

Vg:

Dienst van het woord.
Lied, overweging, stilte, gebed
Voorlezing uit de Schrift
Het boek van de Naam
Geschreven om ons te richten,
Dat wij zouden leven in hoop

Allen: Tom Löwenthal

On-ze hulp in de Naam die he-mel en
aar-de ge-maakt heeft. Die trouw blijft tot in
leng-te van da - gen. Die sprak 'er zij
licht' - die zag dat het goed was die
noot- laat va-ren het werk van zijn han - den.

Inleiding op thema van de Boekenweek: *Verboden Vruchten*

Gisteren begonnen, de jaarlijkse Boekenweek met het thema 'Verboden Vruchten'. Ach, dacht ik aan het begin van deze week, laat ik daar eens bij aansluiten. We leven in de veertigdagentijd, tijd van bezinning, vasten en boete doening voor wie mee doet, en het kan geen kwaad ons te bezinnen op de verboden vruchten van ons leven. Ze zijn immers verboden. Er is op iets een taboe en toch zet je je tanden erin, gretig, omdat je iets verlangt waarnaar je beter niet kunt verlangen.

Ik ging denken. Bij mezelf te rade. Eh... welke verboden vruchten pluk ik? Iets met een verslaving waaraan ik geen weerstand kan bieden? Onwenselijke seks, gokken, drinken, snoepen, werken, geld? Waar heb ik heimelijk plezier in dat niemand mag weten maar waar ik wel vragen bij heb? Of anders: waar anderen die, als ze het zouden weten, mij zouden vermanen: pas op, verboden vruchten!

Ik kon wel een dingetje of twee bedenken, maar tegelijkertijd toch ook weer niet. Ben ik te braaf? Te weinig rebels? Doe ik echt iets dat ik eigenlijk echt niet wil? Laat ik mij verleiden ondanks mijzelf?

Eigenlijk was ik van plan een luchtige vrolijke dienst voor te bereiden. De boekenweek neemt 't thema ook nogal speels. Blote Adam en Eva op de orde van dienst voor de pret, en misschien een beetje gniffelen om onszelf. Want wat zijn we toch raar: het ene willen, het andere doen. Maar toen bedacht ik dat ik u niet ken, niet genoeg ken om te weten of verboden vruchten in het leven van sommigen van u niet een existentieel probleem zijn waarmee u worstelt en waaruit u misschien wel een uitweg zoekt. Niets pijnlijkers lijkt mij, dan dat u een geheim heeft, leeft met een verbodsovertreding waarvoor u verlossing zoekt, en een dominee die staat te grappen.

Dus: over een andere boeg gooi ik het. Ik blijf bij het verhaal van Eva, Adam en de verboden vrucht uit het Bijbelboek Genesis, maar ik vlieg de tekst aan vanuit de ervaring van verleiding in onze cultuur. Ik bedoel ermee: de verleiding om de werkelijkheid naar onze eigen hand te zetten, grenzen over te gaan vanwege ons eigen welbevinden. Dat klinkt nu misschien nog rijkelijk abstract, maar het wordt wel concreter. Dat is een minder persoonlijke benadering van verboden vruchten dan denken over persoonlijke taboes, maar tegelijkertijd is het hoogst persoonlijk, het gaat elk van ons aan.

En: met dank aan Bas Heijne, schrijver, essayist en columnist voor NRC-Handelsblad, die een prachtig essay schreef onder de titel: Onbehagen. Nieuw Licht op de beschaafde mens. Zijn boekje bracht mij op een spoor dat me verder helpt.

Gebed

Laat ons bidden

Wat is het toch, God, dat ons drijft, ten goede, ten kwade?

De wrange vruchten van onze wandaden

én de verfrissende vruchten die we plukken en geplukt hebben spreken boekdelen.

Wat is het toch dat ons drijft?

Wat snappen we van onszelf, van onze cultuur,

van taboes en verboden, van 't respecteren daarvan

en van de verleidingen om grenzen over te gaan?

Wij komen bij elkaar op dit uur om ons te bezinnen op ons leven voor Uw Aangezicht.

Mensen van vlees en bloed zijn we.

Niet louter verstand, geen heiligen,

mensen die falen en opnieuw beginnen,

met vrees en met hoop in ons hart.

Ja, wij worden opgeschrikt door hen die de verleiding om geweld te gebruiken niet wisten te weerstaan,

We worden bepaald bij de verleiding van corruptie, machtsmisbruik en het verspreiden van misleidende informatie,

We kennen de verleiding van de eeuwige jeugd, van pijnloos leven en sterven,

de verleiding om alleen wat wij zelf van belang vinden te tellen en wie tégen is te verachten.

Wij, verdrevenen uit het Paradijs die wij, mensen, allen zijn,

wij bidden om vergeving en om ontferming,

Wij bidden om vertrouwen op Uw Woord, God,

dat richting geeft op de slingerpaden van ons leven.

Wij bidden dat wij niet overgeleverd zijn, uitsluitend, aan ons hart en ons verstand,

Maar dat wij bovenal kunnen leven onder uw hoede, in uw liefde. Amen

Zingen: 'Overall zijt Gij' H. Oosterhuis/ A. Oomen

Lezing: Genesis 2: 15-17, 3:1-7

Lied 942 (Ik sta voor u in leegte en gemis)

Lezing: Efeziërs 5:9-20

Zingen: 547 (Met de boom des levens)

Overdenking

Het boekje van Bas Heijne gaat in op de vraag of de manier waarop we in onze westerse wereld sinds een paar eeuwen de werkelijkheid en onszelf waarnemen nog wel klopt.

We denken dat we rationele mensen geworden zijn sinds de verlichting, en dat als we beslissingen goed uitleggen en een beroep doen op het verstand van de ander dat we elkaar dan steeds wel weer vinden en dus hoe meer verstand en scholing hoe beter onze samenleving.

Hij constateert dat bij die overtuiging, of bij dát verhaal inmiddels wel een paar stevige kanttekeningen geplaatst kunnen worden.

Ik citeer overigens nu niet, ik vertel u het zoals ik het boekje heb begrepen.

Heijne gaat voor zijn analyse van deze tijd te raden bij de Weense denker en psychiater Sigmund Freud.

Van Freud is de gedachte afkomstig dat menselijk gedrag gedreven wordt door onze lusten, onze begeertes, verlangens. Wij willen iets. Wij dromen en fantaseren, wij kijken naar anderen en worden op ideeën gebracht en dat willen wij dan ook. Hebben, zijn, dóen. Kinderen gaan huilen als ze iets willen, mensen gaan bedenken hoe ze iets mogelijk kunnen maken.

Want behalve door onze begeertes, onze verlangens, passies, wordt ons handelen ook gedreven door omgang met de realiteit die grenzen stelt aan onze verlangens. We kunnen wel heel graag een fantastische auto willen, maar dan moeten we toch even kijken wat er op onze spaarrekening staat. Of we kunnen wel een welgeschapen schepsel begeren, maar we zijn al met iemand, of op de lange termijn is die nu begeerlijke ander misschien toch niet zo geschikt voor ons.

Onze lust en onze realiteitsprincipes botsen met elkaar en dat is op zich een prachtige motor én een frustrerende rem tegelijkertijd. Onze hersens moeten we gebruiken, afwegingen maken met onze ratio, onszelf temmen of juist niet, en zo worden en zijn wij mensen, bouwen wij samenlevingen, schuren wij aan onze samenleving en creëren wij onze identiteit, voor een poosje.

Maar... kun je constateren en vragen: hoe komt het dat het realiteitsprincipe tegenwoordig nogal eens wordt genegeerd? Wat wij verlangen *moet* gebeuren, en als de werkelijkheid ons beperkt moet die veranderd worden, naar onze hand gezet of vernietigt. Gewoon leven met de beperkingen die er zijn lijkt nogal uit de gratie. Als deze of die feiten die onze verlangens beperken ons niet bevallen, dan negeren we ze, we gaan er omheen, zoeken of creëren alternatieve feiten, en die verkondigen we als de waarheid en wie onze boodschap niet zint betichten we van "ook maar een mening", of we maken nepnieuws – als we maar niet hoeven te leven met begrenzingsen. Het meest radicale scenario kennen we ook: als de werkelijkheid niet is zoals ik en mijn vrienden menen dat hij moet zijn, dan ruimen we dat onwenselijke deel, of symbolen ervan, wel uit de weg. Terreur.

Ik zeg 'we', ik bedoel: zulk gedrag is nogal dominant. Zulk menselijk gedrag. Kennelijk zit dat ín ons, om de werkelijkheid naar onze hand te zetten. Kennelijk zit er een slang in ons mensen, kennelijk zijn wij bevattelijk voor de stem van de slang.

Adam en Eva leven in het paradijs en je zou dus denken: nog lang en gelukkig. Ze zijn bijna zoals de Nederlanders, ongeveer het gelukkigste volk op aarde.

Ok, er is hen een grens gesteld. Ze mogen van alle bomen eten behalve van eentje.

Dat lijkt geen punt te zijn. Dat is een gegeven. Wat ze willen en wat ze kunnen, hun verlangen en de realiteit is passend op elkaar afgestemd. Daarom leven ze zalig in het paradijs.

Ze zijn daar bijna goddelijk, om met psalm 8 te spreken, maar net niet helemaal. Er is een grens aan hun mogelijkheden. Zij zijn niet-God. Dat wordt gesymboliseerd door die ene boom waar iets mee is. Maar die boom valt niet op, ze letten er niet op, ze verlangen er niet naar. Niets te wensen, helemaal gelukkig.

De slang spreekt Eva aan.

De slang is een verwarder, een ontregelaar die erop uit is om ons over te halen om verboden vruchten te plukken, om onze begrenzingsgrenzen over te gaan, onze teugels te laten vieren, zelfs: ons over te geven aan iets waarvan we ons niet bewust waren dat we dat wilden. De slang speelt met een zwakheid als je het zo noemen wilt in ons menselijke zijn.

Hij is uit op iets. Hij voert een gevecht. Niet met Eva. Niet met Adam. Zij is, zij zijn een middel in die strijd. De slang voert een strijd met de schepper die alles goed gemaakt heeft. De slang moet constateren dat hij een meester boven zich heeft. De slang kan niet heersen zoals hij wil, hij is op een grens gestuit van de realiteit van God. God beperkt hem in zijn macht om het leven naar zijn hand te zetten. De slang wenst die beperking niet te accepteren. Die moet dus kapot. Hij is uit op de vernietiging van God, zijn begrenzer. En omdat dat niet lukken zal, God is niet voor niets God, maakt hij zich op om de paradijselijke toestand, het goede leven van gelukkige mensen te vernietigen.

De slang is een kwaadaardige *nudger*. Ach, hij heeft het zo goed voor met Eva. Hij wil echt het allerbeste voor haar. Als ze het maar dóór zou hebben, en hij zal haar zachtjes in de goede richting duwen.

De slang verleidt haar niet in de gebruikelijke zin van het woord. Hij vestigt helemaal niet de aandacht op zichzelf. Hij zegt niet openlijk: "ik wil het project van die Schepper van jou kapot maken en daar heb ik jou eventjes voor nodig." Nee, waren intriganten en manipulators maar zo straight forward, dan konden we ze tenminste herkennen en er weloverwogen op reageren. "Ja, ik doe mee, want jouw vijand is mijn vijand!" Of "nee, dank je wel voor de uitnodiging, maar ik kies daar niet voor." Zo recht voor z'n raap, zo openlijk in z'n bedoelingen, is alleen degene die de macht al heeft en tot dictatoriale proporties is uitgegroeid.

Nee, de slang staat nog maar aan het begin van zijn carrière en doet niets anders dan een beetje duwen. To nudge = duwen. Hij duwt niet ruw, hij bonjourt Adam en Eva niet zelf rechtstreeks naar de uitgang van het paradijs. Hij laat ze het zélf veroorzaken, alsof het hun eigen keuze is en hij er niets mee te maken heeft. Hij heeft misschien iets gezegd, maar dat was alleen maar een vraag. Of zo iets.

De slang begint met het verdraaien van de taal waarmee Adam en Eva de werkelijkheid hebben leren kennen. Zij hebben gehoord dat ze van álle bomen mogen eten, behalve van die ene. Híj, de slang draait het om: klopt het dat jullie van geen enkele boom mogen eten?

Huh? Wat zegt hij? Nee, dat klopt toch niet?

Eva wordt getriggert om te verdedigen wat ze weet, waar ze vanuit gaat. Nee, het klopt niet: we mogen van alle bomen eten, behalve van één boom. En, zegt Eva, terwijl ze er nog een schepje boven

op doet - misschien om de ernst van die ene boom te onderstrepen, wij komen echt niet aan die ene, we komen niet eens in z'n buurt, dat wordt onze dood. Taboe is taboe, verbod is verbod, grens is grens, wij hebben geen verlangen om mogelijkheden op te rekken, grenzen over te gaan.

Einde discussie, zou je kunnen constateren.

Maar de slang heeft een val gezet en Eva's reactie maakt, dat de volhoudende slang haar in het nauw kan gaan duwen. Hij gaat verder met de verdraaiing van de werkelijkheid.

Ik hóór het hem zeggen:

Jij denkt dít, jij denkt dat de feiten zó liggen, maar dat is absoluut niet waar. Ik weet het beter en ik zal het jou vertellen voor je eigen best wil. Die elitaire god van jou wil zijn macht niet delen. Die houdt jou dom en klein, naief en beperkt in je kennis van goed en kwaad. En dat heeft geen andere bedoeling dan dat jullie als een mak schaap hier blijven rondlopen. Jullie dénken dat je vrij bent, maar je zit onder de duim van die God van jullie. Je moet het alleen nog maar zín. En dat kún je zien als je tégen het verbod in gaat en de verboden vruchten eet.

De slang poert in de eigen waarde van de mens en wakkert hun reflexen van zelfbescherming aan. Natuurlijk willen ze niet klein en dom gehouden worden! Tja, nu je het zegt, wat kennen ze die God eigenlijk, die daar ergens in de hemel zit? Hoe betrouwbaar is 'ie eigenlijk? Zit er niet iets in, in wat hij zegt? Ja, waarom zou die lieve slang die zo dichtbij is en die het zo goed met hen voor heeft het eigenlijk niet beter weten?

In verwarring laat de slang zijn prooi achter. Hij heeft niet gezegd: ga toch lekker eten van de vrucht van die boom, ik zal er even eentje voor je halen en lekker oppoetsen, ha, ha, ha, als de stiefmoeder van Sneeuwwitje. Nee, hij heeft alleen maar een vraag gesteld, een suggestie gedaan, een twijfel gezaaid, verlangen wakker gemaakt, een vast gegeven veranderd in een nieuwe niet eerder bedachte mogelijkheid.

En Eva hapt in de verboden vrucht. En Adam hapt in de verboden vrucht.

Beiden hebben ze zich laten verleiden een grens te overtreden die hen kennelijk niet voor niets gesteld is. De consequentie is: Schaamte, wanorde, reddeloosheid. Zich moeten verstoppen. Ze worden verdreven uit het paradijs van een gelukkig aanvaarden van wat er allemaal wél voor hen was weggelegd.

Het respecteren van grenzen, verboden, taboes heeft, kennelijk, zín. Leren leven met beperkingen: we hebben er kennelijk baat bij. Anders gezegd: het wordt heel onbehaaglijk in het paradijs als verboden vruchten als iets heerlijks worden voorgesteld terwijl ze dat niet zijn. Het gaat mis met ons geluk als we al onze verlangens maar heel gewoon gaan vinden en als we vinden dat we er altijd recht op hebben dat ze vervuld worden, dat ons niets in de weg wordt gelegd. Het is precies díe kant in ons mens-zijn, de lusten die in ons meer of minder verborgen liggen, die gebruikt worden in de strijd van ánderen. Onze, laat ik maar zeggen, zwakke plekken worden aangegrepen door anderen die daar báát bij hebben. De seksindustrie verdient miljarden aan heimelijke genoegens die verslavend werken, en splijtzwammen in de politiek winnen electorale aanhang met hun suggestieve verhalen. Er zijn zoveel machten die zich voordoen als weldoeners maar geen snars geven om ons welzijn. Maar heb het maar eens door wie in ons oor fluistert.

Ja heb het maar eens door.

Misschien is dat het wel, waarom we in de kerk de oerverhalen blijven vertellen. A. Om de duwende slangen te kunnen identificeren die verboden vruchten laten eten. B. Om bij zinnen te komen als we

de grens zijn over gegaan en we ons kapot schamen, vergeving nodig hebben om verder te kunnen. Ook bij elkaar komen, de oerverhalen horen, om C. te ontdekken dat we de slang in ons zelf de kop kunnen indrukken door ons te richten op een ándere stem die óók tot ons spreekt. Het zijn immers niet altijd de anderen! Ook die suggestie hoort bij de verleiding van de slang, de neiging om onszelf vrij te pleiten en anderen te beschuldigen. Zo simpel is het leven niet, zo eenduidig zijn mensen niet.

Een andere stem horen, die niet misbruikt, die niet kwaadaardig verwart en ons met de brokken laat zitten terwijl hij in zijn vuistje lacht. Het is de stem beluisteren die attendeert op het venijn in ons mensen en die zegt, als in de brief van Paulus aan de Efeziërs – we hoorden het al:

Neem geen deel aan de vruchteloze praktijken van de duisternis maar ontmasker die juist,¹² want wat daar in het verborgene gebeurt, is te schandelijk voor woorden.¹³ Maar alles wat door het licht ontmaskerd wordt, wordt openbaar,¹⁴ en alles wat openbaar wordt, is zelf licht. Daarom staat er:

*'Ontwaak uit uw slaap,
sta op uit de dood,
en Christus zal over u stralen.'*

Het zou wel eens een paradox kunnen zijn waar we enorm baat bij hebben: we, wij mensen, vinden vrijheid, als we ons laten beperken door een andere stem, de realiteit van Christus in ons leven. Ons geluk blijft of wordt vergroot als we doof worden voor de realiteit van wie het *zogenaamd* goed met ons voor heeft. Als we de grenzen tussen verlangens en realiteit scherper, kritischer, in de gaten houden.

Het onderscheid opmerken tussen de stem van het evangelie en de stem van de slang, het licht van Christus en de duisternis van het kwaad, het onderscheid opmerken én ernaar leven – dat zal wel een levenslange opgave blijven. We hebben elkaar daarvoor nodig. Omwille van ons geluk en het geluk van de wereld. Amen

Stilte

Muziek

Voorbeden

God, nee, we moeten echt geen saaie mensen worden.

Zo heeft u ons toch ook niet bedoeld,

Zonder nieuwsgierigheid, zonder avontuur, nieuwe ontdekkingen.

We danken u dan ook, God, voor alle mogelijkheden die we hebben om verder te kijken dan het bekende, om te proeven van het leven in al z'n rijkdom... alles te onderzoeken en het goede te behouden.

En we danken voor de kansen op veranderingen

juist voor en door hen die beperkt worden door de macht van anderen,

die geen eigen zeggenschap hebben, die klein en dom gehouden worden.

Dank, voor hen die het lef hebben taboes te doorbreken en nieuwe mogelijkheden te exploreren.

Maar toch ook, juist nu, in onze wereld van nu, bidden wij tot u vanwege die andere kant.

Dank voor hen die vraagtekens zetten bij de opvatting dat de werkelijkheid eindeloos oprekbaar is.

Voor hen die vragen nog eens na te denken als we het leven al te drastisch naar onze hand willen zetten.

Voor hen die het vermogen hebben in het gekrakeel van deze tijd te onderscheiden wat er gaande is,

Voor hen die lef hebben om wolven in schaapskleren te ontmaskeren,

We danken voor hen die betrouwbaar zijn en blijven in hun doen en laten.

God, we bidden voor hen die in het geheim van verboden vruchten gegeten hebben
en zich schamen voor zichzelf,

we bidden voor wie de ogen zijn open gegaan toen het te laat was om verzoeken te negeren
en nu met hun spijt geen weg weten.

Wilt gij hen, wilt gij ons een weg wijzen waardoor er weer toekomst is?

We bidden voor hen die een ander met opzet misleid heeft,
die moet worstelen met eigen kwaadaardige neigingen.

Dat zij, dat wij niet volharden in manipulatief gedrag

Of 't louter volgen van verlangens,

maar ons omkeren naar de vrijheid in Christus.

Geven wij elkaar gelegenheid voor stil gebed

Waarin wij kunnen zeggen wat in ons hart leeft

of zwijgen over dat wat toch bekend mag zijn bij u.

Stil gebed

Onze Vader

Mededelingen, collecte met muziek

Slotlied: 686:1,3 (De geest des Heren heeft)

Zegen, De Levende ...